wordt niet uitgeleend

[redacted]

ECONOMISCHE MEDEDELINGEN
No. 2

ANALYSE VAN BEDRIJFSRESULTATEN

VOORBEELD VOOR WEIDEBEDRIJVEN

SAMENGESTELD DOOR: Ir H. DIJKSTRA

[redacted]

ECONOMISCH INSTITUUT
DEN HAAG

L2
2A

ANALYSE VAN BEDRIJFSRESULTATEN

VOORBEELD VOOR
WEIDEBEDRIJVEN

SAMENGESTELD DOOR: IR H. DIJKSTRA

LANDBOUW-ECONOMISCH
BIBLIOTHEEK
INSTITUUT

2(03)506

INHOUDSOPGAVE.

		pag.
1.	Inleiding	5
2.	Toelichting op de tabellen	6
3.	De verbanden tussen de cijfers	8
	Tabellen	17
	Administratieve toelichting op de tabellen	23

1. INLEIDING

Het belangrijkste doel van de bedrijfsanalyse is het verschaffen van een basis voor het beoordelen van de bedrijfsvoering, teneinde zo mogelijk maatregelen te kunnen treffen die tot verbetering van de winstgevendheid van de bedrijven zullen leiden.

De gegevens uit de boekhoudingen van de landbouwbedrijven die deelnemen aan de L.E.I.-administratie worden jaarlijks in de vorm van uitvoerige overzichten aan de deelnemers verstrekt. In deze overzichten zijn de bedrijven groepsgewijze gerangschikt. De groepen worden zodanig samengesteld dat de in een bepaalde groep bijeengebrachte bedrijven tot op zekere hoogte vergelijkbaar zijn, zodat elke deelnemer zijn resultaten aan die van anderen kan toetsen. Deze vergelijking kan niet op alle punten even ver worden doorgevoerd, maar op deze wijze krijgen de cijfers per bedrijf toch meer achtergrond dan wanneer elke deelnemer slechts de cijfers van zijn eigen bedrijf zou ontvangen. De overzichten worden per bedrijfstype afzonderlijk uitgegeven nl. voor de weide-, de gemengde-, de akkerbouw- en de pluimveebedrijven, terwijl voorts voor elk bedrijfstype zo veel mogelijk per landbouwconsulentschap een overzicht wordt opgesteld. Dit laatste in verband met de taak van de Rijkslandbouwvoorlichtingsdienst om de resultaten van het afgelopen jaar met de deelnemers te bespreken.

Uiteraard zijn de resultaten per bedrijf alleen bestemd voor de betrokken deelnemers. De bedrijven worden in de overzichten onder een geheim nummer opgenomen dat alleen bekend is aan de betrokken deelnemer en aan de Voorlichtingsdienst.

Soms besluiten de deelnemers uit een bepaalde groep voor elkaar de nummers bekend te maken. In een dergelijk geval wordt de betekenis van de bedrijfsvergelijking natuurlijk groter omdat men dan meer rekening kan houden met de omstandigheden waaronder de anderen hebben geboerd. Dergelijke gevallen zijn echter uitzondering en er wordt geen enkele aandrang op de deelnemers uitgeoefend om de geheimhouding op te heffen.

Het is dan ook om deze reden dat de overzichten alleen verstrekt worden aan de deelnemers, terwijl verdere publicatie van bepaalde gegevens alleen is toegestaan aan de Voorlichtingsdienst. Er blijkt echter in wijdere kring behoefte te bestaan aan kennis van de aard der gegevens die in de overzichten worden vermeld en aan inzicht in de betekenis die eraan kan worden gehecht.

Om aan de wensen van deze zijde tegemoet te komen is besloten voorbeeld-overzichten uit te geven met een toelichting op de cijfers. Deze toelichting is van bedrijfseconomische aard; er wordt niet ingegaan op de boekhoudkundige aspecten. Een uitvoerige boekhoudkundige toelichting op

de L.E.I.-administratie zal worden gegeven in een afzonderlijke publicatie. Deze is nog in bewerking.

Een goede administratie kan voor de landbouwer van groot belang zijn. Deze administratie moet dan zodanig zijn uitgewerkt, dat de verschillende bedrijfseconomische aspecten goed naar voren komen. Over het algemeen zal dit niet door de boer zelf kunnen worden uitgevoerd; deze zal het voorlopig nog moeten overlaten aan het L.E.I. Wanneer in de toekomst de belangstelling voor dit werk groter wordt zou hier echter ook een taak kunnen liggen voor andere instellingen bv. bedrijfsverenigingen. Dit voorbeeld-overzicht is vooral bedoeld hiervoor meerdere belangstelling te wekken. Het is niet alleen bestemd voor de practische landbouwers en adspirant-deelnemers die zich nader op de hoogte willen stellen, maar het zou vooral ook gebruikt kunnen worden bij het onderwijs in de landbouwbedrijfsleer.

Voordat tot een bespreking van de afzonderlijke tabellen en cijfers wordt overgegaan zij opgemerkt, dat de thans uitgebrachte overzichten zeer uitgebreid zijn, om bedrijfseconomische onderzoekingen in verschillende richtingen mogelijk te maken. Voor de practische boer zijn eenvoudige overzichten vaak voldoende. Deze worden met behulp van de uitgebreide gegevens opgesteld door de Voorlichtingsdienst en zijn veelal eerder beschikbaar. Uiteraard is het gewenst op verschillende punten nader ingelicht te zijn; het hier te bespreken overzicht geeft de meerdere cijfers die daarvoor nodig zijn.

2. TOELICHTING OP DE TABELLEN

Het overzicht voor de weidebedrijven bestaat uit 6 tabellen die zijn onderverdeeld in verschillende kolommen. In dit voorbeeld-overzicht zijn in de tabellen de gegevens ingevuld zoals deze voor een aantal bedrijven onder de omstandigheden van 1948/49 zijn geweest. Naast de cijfers van de afzonderlijke bedrijven van één groep en het gemiddelde van deze groep worden van enkele andere groepen uit andere gebieden bovendien alleen de gemiddelde cijfers gegeven. Deze laatste cijfers hebben betrekking op het boekjaar 1949/50. Elke kolom bevat van elk bedrijf één bepaald cijfer zodat per bedrijf in totaal 94 cijfers beschikbaar zijn. In bijlage I wordt een administratieve toelichting van de betekenis van elk cijfer gegeven. Hier zullen wij vooral nagaan welke verbanden gelegd kunnen worden tussen de gegeven cijfers.

Tabel 1. *Grondgebruik en veestapel; arbeidskrachten*

Deze tabel dient om in grote lijnen de omvang aan te geven van de productiemiddelen waarover de bedrijven beschikken. Cijfers worden gegeven over de grootte, het gebruik van de grond, samenstelling van de

veestapel, het in de inventaris geïnvesteerde kapitaal en de arbeidsbezetting. In totaal 16 gegevens.

Tabel 2. *Kosten en opbrengsten van het gehele bedrijf*

In deze tabel wordt met behulp van 16 afzonderlijke posten een overzicht gegeven van de belangrijkste kosten en opbrengsten van het gehele bedrijf en het uiteindelijk bedrijfsresultaat.

Om vergelijking mogelijk te maken is alles uitgedrukt per ha cultuurgrond. De directe invloed van de grootte is zo uit de oorspronkelijke cijfers weggewerkt. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat de zeer belangrijke indirecte invloed van de grootte van het bedrijf niet meer aanwezig is. Tengevolge van het verschil in bedrijfsgrootte kan er o.a. verschil zijn in de mate waarin de arbeidskrachten en de arbeidsbehoefte van het bedrijf aan elkaar zijn aangepast. Eveneens is het gebruik van machines en paarden met meer of minder voordeel mogelijk. Om bij het vergelijken van de bedrijven deze invloeden zoveel mogelijk te ontgaan zijn de bedrijven in bepaalde grootteklassen ingedeeld.

Tabel 3. *Kosten rundveehouderij; bemesting; graslandgebruik*

De rundveehouderij is natuurlijk verreweg het belangrijkste onderdeel van het weidebedrijf. De melk is hiervan weer het belangrijkste product. Het is dan ook nodig dit belangrijke onderdeel apart te beschouwen. Dit is mogelijk omdat de nevenbedrijven meestal slechts een geringe betekenis hebben. Dit in tegenstelling tot de gemengde bedrijven die uit meerdere belangrijke onderdelen bestaan, waardoor het niet mogelijk is per bedrijf een doeltreffende kostensplitsing door te voeren. Op de weide-bedrijven is dit wel te doen, hoewel ook hier nog weleens een tamelijk willekeurige beslissing moet worden genomen. Het betreft hier echter dan altijd onbelangrijke kostenelementen en een foutieve beslissing heeft dan slechts een geringe invloed.

In tabel 3 zijn nu de kosten voor de rundvee-houderij opgenomen benevens enkele technische gegevens over de wijze waarop het grasland is bemest en gebruikt. In totaal 20 cijfers.

Tabel 4. *Opbrengsten rundveehouderij en verhoudingscijfers*

In deze tabel worden de voornaamste gegevens over de opbrengst uit de rundveehouderij vermeld, benevens enkele verhoudings-cijfers die aangeven hoe de bedrijven t.a.v. het gegeven cijfer zich ten opzichte van elkaar verhouden. Deze tabel bevat 14 cijfers.

De totale netto-kosten (kolom 43 van tabel 3) gedeeld door de melkproductie in kg (kolom 55 tabel 4) geeft de kostprijs per kg melk. Hiertegenover staat de opbrengstprijs per kg melk in kolom 60 tabel 4. Uitdrukkelijk zij hier opgemerkt, dat het gaat om de totale resultaten van het bedrijf, d.w.z. om de winst per kg melk en de totale productie in kg. Het bedrijf met de laagste kostprijs behoeft dus geenszins de grootste winst te maken.

Tabel 5. *Vergelijking gegevens 2 boekjaren*

In deze tabel worden de gegevens van 2 boekjaren naast elkaar vermeld, zodat men een eerste indruk krijgt van de resultaten van de 2 boekjaren. Voor een goed inzicht is echter meer nodig. De verschillen van 2 jaren worden nl. niet alleen veroorzaakt door een verschil in bedrijfsvoering; de invloed hiervan zal in de meeste gevallen zelfs gering zijn. Als oorzaken van de verschillen in uitkomsten van één bedrijf in opeénvolgende jaren zullen in de eerste plaats genoemd moeten worden verschillen in groeiomstandigheden, mee- of tegenvallers bij het drachtig worden en het afkalven en prijsverhoudingen. Dit neemt niet weg, dat een vergelijking van meerdere boekjaren steeds interessant en nuttig is.

Hier worden 16 cijfers gegeven.

Tabel 6. *Nevenbedrijven*

Onder nevenbedrijven worden verstaan de varkens, schapen en marktbare gewassen. Deze laatste zijn gewassen, die niet als regel geheel vervoederd worden en gemakkelijk kunnen worden verkocht zoals rogge, aardappelen en suikerbieten.

Het pluimvee speelt op de weidebedrijven meestal zo'n geringe rol dat er geen cijfers over gegeven worden.

Deze tabel bevat 13 cijfers.

3. DE VERBANDEN TUSSEN DE CIJFERS

Alvorens tot een bespreking hiervan over te gaan dienen eerst enkele belangrijke termen te worden verklaard. [1])

Netto-overschot. Dit is het verschil tussen de totale opbrengst en de totale kosten. Onder kosten worden hier niet alleen begrepen het betaalde arbeidsloon maar ook het in rekening gebrachte loon voor de handenarbeid (inclusief sociale lasten) die door boer en gezinsleden is gepresteerd, waarvoor dus geen uitgaven zijn gedaan.

Arbeidsinkomen. Dit is het verschil tussen de totale opbrengsten en een deel van de kosten, nl. alle kosten, behalve het arbeidsloon. Het arbeidsinkomen geeft dus aan wat in totaal door boer + gezinsleden + betaalde arbeiders in het bedrijf is verdiend. Het is gelijk aan het nettooverschot plus het totale bedrag voor betaalde en gewaardeerde arbeid.

Dit zijn dus de twee maatstaven waaraan de bedrijven kunnen worden getoetst. Op het eerste gezicht lijkt het netto-overschot te verkiezen. Het blijkt echter, dat dit netto-overschot beïnvloed wordt door de mate waarin de bedrijven gebruik maken van vaste (al of niet betaalde) arbeiders of los personeel. In het eerste geval is het betaalde of gewaardeerde loon

1) Het begrip „gezinsinkomen", dat voor de gemengde zandbedrijven gebruikt wordt, wordt hier niet behandeld.

een deel van de vaste kosten; in het tweede geval behoort het arbeidsloon voor een zeer groot deel tot de variabele kosten. Een goede bedrijfsvoering zal verschillend moeten zijn al naar gelang men met vaste of variabele kosten te maken heeft.

Om een voorbeeld te noemen zal men een vaste arbeider in een slappe periode met voordeel de schuur kunnen laten opknappen, hoewel dit werk, gerekend naar het uurloon, misschien de kosten niet opbrengt. Dergelijk werk zal men echter niet door een losse arbeider kunnen laten doen, omdat men deze zou kunnen ontslaan, afgezien natuurlijk van sociale overwegingen of andere motieven van niet zuiver economische aard.

Hoewel in beide gevalen niets op de bedrijfsvoering is aan te merken, zal toch het netto-overschot verschillend zijn door het verschil in de loonpost.

Een groter bezwaar is nog tegen het netto-overschot aan te voeren wanneer er sprake is van een arbeidsoverschot. Dit geeft al spoedig aanleiding tot een te hoog gewaardeerde loonpost en daarmede tot een te laag netto-overschot. Op de weidebedrijven is dit echter een zeldzaam verschijnsel.

Het voordeel van het arbeidsinkomen is dat deze twee bezwaren hiertegen niet kunnen worden ingebracht. Hierbij komt nog, dat in gevallen waarin de arbeid alleen door de boer en gezinsleden wordt geleverd het verkrijgen van een zo hoog mogelijk arbeidsinkomen, economisch gezien, het enige doel is van de bedrijfsvoering en dus hier de beste maatstaf is. Het grootste deel van de Nederlandse landbouwbedrijven werkt nu hoofdzakelijk met niet betaalde arbeid. De grotere weide- en akkerbouwbedrijven vormen hierop een uitzondering.

Het nadeel van het arbeidsinkomen is dat in gevallen met veel betaalde arbeid een hoog arbeidsinkomen niet voordelig voor de boer als ondernemer behoeft te zijn en het netto-overschot een betere maatstaf is.

In de overzichten voor de weidebedrijven worden de bedrijven gerangschikt naar oplopend arbeidsinkomen. Dit wordt gebezigd als voornaamste maatstaf, hoewel ook het netto-overschot wordt gegeven.

Wanneer men wil trachten verband te leggen tussen de verschillende cijfers dient men terdege te beseffen dat de hier gegeven cijfers het resultaat zijn van verschillende krachten. Men zou deze alle moeten kennen om de verbanden te kunnen aanwijzen; dit is helaas zonder meer niet mogelijk. Daarvoor zou men het bedrijf goed moeten kennen; zelfs de boer zelf zal, al is hij nog zo'n scherp waarnemer, in vele gevallen niet kunnen zeggen wat precies de juiste oorzaken zijn dat een bepaald bedrijfsonderdeel zo uitvalt en niet anders. Vele van deze oorzaken bv. de algemene groei-omstandigheden en prijsschommelingen, liggen buiten het bereik van de boer. Bepaalde omstandigheden zullen het ene jaar een geheel andere uitwerking hebben dan het andere bv. de opbrengst van droogte-gevoelige grond in een droog en in een nat jaar. Zo blijken in tabel 5, kolom 66 en 67, de bedrijven 9 en 10 in 1948/49 bv. in beide ongeveer op het gemiddelde peil te liggen en is er slechts *f* 17.— verschil in netto-overschot. In 1947/48 daarentegen lag bedrijf 9 ver boven het gemiddelde en bedrijf

10 er ver beneden. Tussen beide bedrijven was er in dat jaar een verschil in het netto-overschot van *f* 205.— per ha. Hieruit volgt wel, dat er uit de rangschikking in één bepaald jaar nog weinig valt te zeggen over de kwaliteit van de bedrijfsvoering.

Men kan dus voor een bepaald bedrijf niet al te veel gewicht hechten aan de cijfers van één jaar. Na enkele jaren krijgen de cijfers echter een zeer grote betekenis. Wie enkele jaren achtereen slecht gerangschikt staat in zijn groep en overigens een bedrijf heeft van gelijke kwaliteit als de anderen, moet dan wel ernstige ongerustheid hebben over zijn bedrijfsvoering en zich afvragen op welke punten er fouten zitten. De voorlichtingsdienst zal hierbij gaarne hulp verlenen. Deze hulp zal in de meeste gevallen reeds zeer nuttig kunnen zijn in de vorm van een toelichting op het overzicht, omdat de wijze waarop de hierin vermelde cijfers samenhangen, zeer ingewikkeld is. Hieronder zal thans nader op deze verbanden worden ingegaan.

De netto-opbrengst in de vorm van het arbeidsinkomen of het netto-overschot wordt gevormd door het verschil tussen *opbrengsten* en *kosten*.

Met enkele voorbeelden zal worden aangetoond, dat de verschillende kosten-elementen niet zonder meer van elkaar kunnen worden gescheiden en dat kosten en opbrengsten evenmin los van elkaar mogen worden gezien.

Een verhoging van de bemestingskosten kan een zeer verschillende invloed hebben. De winning van meer veevoer in het eigen bedrijf kan er door verhoogd worden, waardoor vermoedelijk het uitgegeven loon zal stijgen en de post veevoeder dalen. Het doel is dan natuurlijk dat de uitgaven voor veevoer méér zullen dalen dan de uitgaven aan loon en meststoffen zullen stijgen. Men kan echter ook, door meer veevoer te gaan verbouwen, meer vee gaan houden bij gelijk blijvende of veranderende uitgaven voor veevoer. De hogere veebezetting is dan echter ook weer van invloed op de bemestingskosten, omdat men meer stalmest ter beschikking krijgt. Ook is het mogelijk dat de opbrengsten per koe door deze veranderde voeding beïnvloed worden.

Zo zijn er meerdere verbanden aan te wijzen. De bedoeling was duidelijk te maken dat bedrijfsvergelijking zonder kennis van de bedrijven van geen nut is, omdat men niet weet:

1e. of een bepaalde afwijking in de cijfers is veroorzaakt door factoren buiten de wil van de boer;
2e. in hoeverre de afwijking, zo deze veroorzaakt is door de bedrijfsvoering, oorzaak of gevolg is.

Wat betreft punt 2 zal men niet dan met kennis van zaken na een ingesteld onderzoek oorzaak en gevolg kunnen aanwijzen. Hierna dient dan nog te worden vastgesteld hoe groot een bepaalde verandering zal moeten zijn om een gewenst gevolg te veroorzaken. Dit laatste vraagt in de meeste gevallen gespecialiseerde kennis waarvoor het dan nodig is de hulp van de Rijkslandbouwvoorlichtingsdienst in te roepen.

Na deze algemene opmerkingen nog enkele woorden over de afzonderlijke kosten- en opbrengstenelementen.

De kosten (tabel 2 en 3)

De kosten zijn verdeeld in: loon, veevoer, meststoffen, pacht, werktuigkosten en overige kosten. Hoewel de onderlinge verhoudingen van deze kosten naturlijk van bedrijf tot bedrijf variëren, is er toch wel een algemene lijn aan te geven. Gemiddeld is het totale kosten-bedrag bij de huidige prijsverhoudingen ongeveer als volgt opgebouwd:

Loon	35 %
Aangekocht veevoer	30 „
Aangekochte meststoffen	7 „
Pacht	13 „
Werktuigkosten	5 „
Overige kosten	10 „
Totale kosten	100 %

In de boekhouding wordt ernaar gestreefd de kosten zoveel mogelijk onder één der eerste vijf hoofden te plaatsen. De post *overige kosten* bevat dan ook alleen die kosten die een zeer algemeen karakter hebben zoals bv. marktbezoek, het gebruik van een auto voor algemene bedrijfsdoeleinden enz. Deze kosten hebben niet een direct productie-verhogende invloed en bestaan voor het grootste deel uit kleine bedragen van een uiteenlopend karakter, die men gemakkelijk over het hoofd zou kunnen zien. Vele kleintjes maken echter één grote, en daarom is het gewenst op het eind van het boekjaar na te gaan of er hier ook bezuinigd had kunnen worden.

De werktuigkosten vormen slechts een gering percentage van de kosten. Afwijkingen kunnen dus op zichzelf weinig invloed uitoefenen op de rentabiliteit. In deze post is van de grote werktuigen echter alleen opgenomen de rente en afschrijving. De aanschaffingskosten blijven buiten beschouwing. Hoewel een te hoge post werktuigkosten, die zou kunnen wijzen op een te zware mechanisatie, de rentabiliteit niet gauw zal beïnvloeden, kan deze toch wel een gevaar betekenen in verband met de te zware kapitaallast op het bedrijf. Het geïnvesteerde bedrag aan dode inventaris (kolom 14, tabel 1) in verband gebracht met het aantal volwaardige arbeidskrachten (kolom 16, tabel 1) kan dan nadere aanwijzingen geven.

De pacht zal onder de tegenwoordige pachtverhoudingen vrijwel geen aanleiding geven tot belangrijke verschillen in de uitkomsten. Hierbij komt nog, dat de eigenaarsbedrijven in de L.E.I.-administratie op „pachtbasis" beoordeeld worden. Voor deze bedrijven wordt een redelijke pacht getaxeerd om vergelijking met de pachtbedrijven mogelijk te maken. Hiervan is het gevolg dat de eigenaarslasten buiten beschouwing blijven. Het ligt wel in de bedoeling in de toekomst een overzicht te geven van de eigenaarslasten. Dit zal dan zodanig moeten gebeuren dat vergelijking met de pachtbedrijven mogelijk blijft.

De aangekochte meststoffen vormen eveneens een gering aandeel in de kosten. Afwijkingen hierin kunnen dus nooit van grote invloed zijn. Bovendien is hiervoor reeds uiteengezet dat deze post in meerdere opzichten in

verband staat met het uiteindelijk bedrijfsresultaat, zodat het onmogelijk is aan een afwijking zonder meer een bepaalde betekenis te hechten.

Een eenvoudige vergelijking van twee bedrijven op dit punt zegt dan ook heel weinig. Belangrijk zijn wel de kolommen 44, 45 en 46 van tabel 3 waar de gestrooide hoeveelheden kunstmest worden vermeld. Hieruit krijgt men een bepaald beeld van de bedrijfsvoering, vooral als men kan beoordelen in welke mate de grond behoefte heeft aan de verschillende meststoffen en over hoeveel organische mest de bedrijven beschikken.

De grootste post aan de kosten-zijde is *het loon*. Voor een vergelijking is alleen van belang de totale loonpost, dus het totaal van kolommen 17, 18 en 19 van tabel 2 of kolom 32 van tabel 3. Een directe bedrijfsvergelijking geeft wat het loon betreft de moeilijkheid dat afwijkingen in de loonpost zeer wel verantwoord kunnen zijn wanneer de bedrijven in verschillende mate arbeids-intensief worden gevoerd.

Langs indirecte weg is een toetsing van de loonpost echter mogelijk wanneer men rekening houdt met de arbeidsintensiteit van de bedrijven. Dit kan, door voor elk bedrijfsonderdeel de hoeveelheid benodigde arbeidsuren vast te stellen. Men krijgt dan de zg. standaarduren per koe, per paard, per ha. grasland voor bemesting en verpleging, per ha. per snede gehooid grasland enz. [1]) Komen deze bedrijfsonderdelen op een bedrijf vaker voor dan op een ander, dan krijgt men dus ook meer standaarduren per bedrijf. Vermenigvuldigt men het totaal aantal standaarduren per bedrijf daarna met het geldend uurloon + sociale lasten, dan krijgt men het standaardloon, dat in de buurt moet liggen van de werkelijke loonpost.

Het is gebleken, dat de bedrijven uit één grootte-klasse vaak allemaal een bepaald percentage boven of beneden het standaardloon liggen. Dit wordt veroorzaakt doordat de aangenomen standaarduren voor een bepaalde grootte-klasse te hoog of te laag kunnen zijn. Vertoont een bepaald bedrijf echter *t.o.v. de andere bedrijven in de groep* een belangrijke afwijking dan is er zeker reden hier aandacht aan te besteden.

Hieronder volgen de voor de weidebedrijven te gebruiken standaarduren, die afgestemd zijn op de grootte-klasse 15—25 ha. *)

Standaarduren voor de weidebedrijven

	Friesland	Noord-Holland	Zuid-Holland
Grasland per ha.			
Bemesten en verplegen	80	95	110
Hooien per snede	60	65	85
Inkuilen „ „	60	65	75
Grasdrogen „ „	25	40	40

1) Uitvoerige gegevens hierover zullen worden vermeld in een aparte uitgave in de serie Bedrijfseconomische Mededelingen.

*) Voor de andere bedrijfstypen zijn deze standaarduren niet van toepassing.

	Friesland	Noord-Holland	Zuid Holland
Veestapel			
Melkkoe [1]) (melken en verzorgen)	160 [2]) 225 [3])	160 [2]) 225 [3])	150 [2]) 200 [3])
Kaasmaken op de boerderij per 1000 liter verkaasde melk	—	—	23
Fokzeug	100	100	100
Mestvarken (varkenjaar)	40 [4])	40 [4])	40 [4])
Schaap	10	10	10
Werkpaard	175	175	175
100 kippen	400	400	400

Het is wel gebleken dat voor de weidebedrijven, vooral bij de grotere bedrijven, de loonpost slechts zelden aanleiding geeft tot afwijkingen.

Voor de directe bedrijfsvergelijking is de loonpost daarom niet van groot belang. Niettemin is het, vooral voor die bedrijven met veel betaald loon, een post die aandacht verdient en het zal altijd van belang zijn door bv. verbetering van de arbeidsmethoden, verhoging van het arbeidstempo en een economisch verantwoorde mechanisatie deze post te verlagen. Vooral het eerste is van belang, omdat hieraan geen kosten zijn verbonden.

Blijft tenslotte over *het aangekochte veevoeder*. Het blijkt dat, wanneer men een aantal bedrijven vergelijkt, hier de grootste afwijkingen voorkomen. Doordat deze post 30 % van de kosten in beslag neemt, heeft een afwijking direct een flinke betekenis. Echter ook deze factor is weer op verschillende manieren gekoppeld aan andere factoren waardoor het niet mogelijk is aan een bepaalde afwijking zonder meer betekenis te hechten. Mogelijke oorzaken die van invloed zijn op de mate waarin veevoer wordt aangekocht, zijn bv. de kwaliteit van de grond, de bemesting, de veebezetting, de mate waarin wintervoer gewonnen wordt (zie kolommen grasland gebruik 47, 48, 49, 50 en 51 tabel 3), verliezen bij het weiden en bij de winning van het wintervoer, de doelmatigheid bij het voeren en het wintermelken. Al deze factoren kunnen weer afhankelijk zijn van omstandigheden waarover zonder kennis van de bedrijven niet geoordeeld kan worden.

In hoeverre er in het bedrijf nog mogelijkheden liggen om de productie van veevoer te verhogen, zal de bedrijfsleider vaak niet dan met behulp van de voorlichtingsdienst kunnen nagaan. Het nemen van grondmonsters, het kiezen van de juiste bemesting en de verbouw van de juiste gewassen in verband met de hoedanigheid van de grond zijn alle zaken waarvoor men zich niet behoeft te schamen de hulp van de voorlichtingsdienst in te roepen.

1) Inbegrepen het jongvee.
2) Met de melkmachine gemolken.
3) Met de hand gemolken.
4) Voor bedrijven met meer dan 20 varkens 30 standaard-uren.

Het is algemeen bekend dat er op het gebied van de veevoeding nog veel is te verbeteren. Stalvoedercontrôle, individuele of groepsvoedering en het samenstellen van goede rantsoenen worden slechts op enkele bedrijven toegepast. Ook hierbij verlenen de Provinciale Veevoederbureaux en de voorlichtingsdiensten gaarne hun medewerking.

T.a.v. de veevoeding blijkt ook het typische verband dat er bestaat tussen kosten en opbrengsten. Het verhogen van de veevoederproductie in eigen bedrijf en een meer efficiënte veevoeding zullen niet zonder effect blijven op het bedrijfsresultaat. Vaak zal blijken dat de opbrengsten kunnen worden verhoogd zonder of met geringe extra kosten.

De opbrengsten (tabel 2 en 4)

In het weidebedrijf zijn de opbrengsten van de rundveehouderij vanzelfsprekend het belangrijkste nl. *melk* en *vlees* (omzet en aanwas).

De totale melkopbrengst wordt gevormd door het aantal stuks melkvee (de melkveebezetting) en de opbrengst per koe.

De melkveebezetting (tabel 1 kolom 7) hangt samen met de omvang en kwaliteit van de voederwinning in het bedrijf, van de aankopen aan veevoer buiten het bedrijf en de doelmatigheid bij het voeren. Het is voordelig zoveel mogelijk veevoer in het eigen bedrijf te winnen en de aankopen te beperken. In hoeverre dit mogelijk is moet uit de bedrijfsomstandigheden blijken, zoals reeds hiervoor werd besproken. Uit de bedrijfsvergelijking kan men wel de conclusie trekken dat op een bepaald bedrijf een lage opbrengst veroorzaakt is door een lage veebezetting maar in hoeverre deze verhoogd kan worden is natuurlijk niet te zeggen. Dat de veebezetting werkelijk *te laag* is blijkt pas wanneer men na een bestudering van de omstandigheden tot de conclusie komt dat de veebezetting hoger had kunnen zijn. Een verhoging van de veebezetting zal in de meeste gevallen niet gaan zonder een beïnvloeding van de andere kosten maar het voordeel van een hogere veebezetting, voorzover de beschikbare arbeidskrachten en de stalruimte deze toelaten, is buiten twijfel.

Uit de gegevens van dit voorbeeld-overzicht blijkt, dat het gemiddelde arbeidsinkomen per koe bijna *f* 600.— was (kolom (32+59) gedeeld door kolom 7). Is men nu in de gelegenheid door de winning van meer veevoer één koe meer te houden zonder meer voor arbeid te moeten betalen en zonder per koe veel meer veevoer van buiten het bedrijf aan te moeten kopen, dan wil dit dus zeggen dat men op deze wijze het arbeidsinkomen op zo'n bedrijf met ongeveer *f* 600.— kan verhogen. In andere gevallen mag het extra-inkomen dat op deze manier wordt verkregen wat lager zijn, het zal toch steeds de moeite waard zijn hier aandacht aan te besteden.

De opbrengst per koe is de tweede factor. Het is een algemeen bekend feit, dat het meer productieve vee een hogere productie levert zonder hogere kosten. Hierop is reeds jarenlang door het stamboek en de contrôleverenigingen de aandacht gevestigd. Toch springt deze factor in de financiële verslagen telkens weer naar voren en het blijkt dat hier en daar op dit punt nog belangrijke verbeteringen kunnen worden aangebracht.

In het algemeen kan men zeggen dat de opbrengst per koe (kg melk en vetgehalte) beïnvloedt wordt door de erfelijke aanleg, voeding en verpleging.

Met een verbetering van de erfelijke aanleg gaat in het algemeen een verhoogde productie gepaard zonder hogere kosten. Hetzelfde kan gezegd worden van een verbeterde voeding. Men denke slechts aan een beter samenstellen van de rantsoenen. Maatregelen op dit gebied kunnen dus zeer vruchtdragend zijn. Wel moet gewaarschuwd worden tegen het streven om koste wat het koste een hoge productie per koe te bereiken.

De omzet en aanwas is als bijproduct op tabel 3 kolom 41 van de kosten van de melkproductie afgetrokken. Hoewel de afzet van vee als een bijproduct kan worden beschouwd, is deze post toch niet van belang ontbloot. In ons voorbeeld bedraagt deze post 1/6 van de totale opbrengst uit de rundveehouderij.

Het zou natuurlijk van een verkeerd beleid getuigen de aandacht hoofdzakelijk op de afzet van het vee te vestigen. Een te grote afzet kan gaan ten koste van de melkproductie. Het verkopen van een productief dier kan door een hogere prijs aanlokkelijk lijken, maar men dient te beseffen dat de melkproductie op het bedrijf hierdoor achteruit gaat.

Aan de andere kant is de verkoop van vee op de weidebedrijven toch wel zo belangrijk dat een al of niet juiste afzet de resultaten zeker zullen beïnvloeden. Het is ongetwijfeld van belang erop te letten dat de af te zetten dieren in de best mogelijke conditie verkeren en op het juiste moment worden verkocht. Elk voordeel hier behaald is winst.

De post omzet en aanwas bevat, voorzover het de aanwas betreft, dat gedeelte van de winst dat in het bedrijf geïnvesteerd is gebleven in de vorm van een verhoging van de waarde van de levende inventaris.

Eventuele uitzonderlijke winsten door fokken behaald, die ook in deze rubriek thuis horen, worden terwille van de vergelijkbaarheid niet opgenomen.

Nevenbedrijven (tabel 6)

De nevenbedrijven spelen inderdaad op vele bedrijven een zeer bescheiden rol. Toch kunnen de varkens, vooral wanneer de biggen op het bedrijf zelf worden gefokt, een behoorlijke winst opleveren. Onder het huidige stelsel van basisprijzen voor het varkensvlees is de rentabiliteit van de varkensmesterij, indien men de biggen zelf fokt, in hoofdzaak afhankelijk van de prijzen van het aan te kopen voer.

De term *varkenjaar* behoeft hier nog wel enige toelichting. Daar de varkensstapel aan grote variatie onderhevig is en de varkens een zeer verschillende tijd op de bedrijven aanwezig zijn is er gezocht naar een eenheid, waarop al deze verschillen kunnen worden teruggebracht.

Deze eenheid is gevonden in het zg. *varkenjaar,* dat aangeeft het aantal varkens dat gemiddeld per jaar op het bedrijf aanwezig is. Hierbij wordt rekening gehouden met het aantal zeugen en varkens ouder dan 7 weken die bij de maandelijkse inventarisaties aanwezig zijn. Wanneer één varken een geheel jaar aanwezig is geweest, dan is dit één varkenjaar. Zijn er na elkaar twee varkens elk een half jaar geweest, dan is dit ook één varkenjaar. Is er één varken een half jaar geweest, dan is dit een half varkenjaar. Is de uitkomst van de maandelijkse inventarisaties dat er gemiddeld per inventarisatie 6½ varken aanwezig was, dan wordt er dus

gerekend met 6½ varkenjaar. In de kolommen 82—85 worden nu de uitkomsten per varkenjaar gegeven. Op deze wijze zijn de bedrijven vergelijkbaar gemaakt.

Uit deze toelichting moge zijn gebleken, dat bedrijfsvergelijking in de landbouw moeilijk, maar zeer nuttig kan zijn. Het kennen van de cijfers van het eigen bedrijf geeft de mogelijkheid dat men zich beter realiseert hoe het bedrijf in onderdelen is opgebouwd, welke maatregelen in bepaalde situaties het best genomen kunnen worden en welke gevolgen men hiervan mag verwachten.

Verdieping van inzicht en vergroting van vakkennis geven voldoening en zijn belangrijke voorwaarden voor het hebben van plezier in het werk. Het behoeven daarom niet uitsluitend economische doeleinden te zijn die men nastreeft bij het vergroten van de kennis van de bedrijfseconomie.

No.	Oppervlakte cultuurgrond	Gebruik van de grond: Grasland en kunstweide	Gebruik van de grond: Voedergewassen	Gebruik van de grond: Marktbare gewassen	Grasland en voedergewassen	Veestapel: Omgerekende dieren	Veestapel: Melkkoeien	Veestapel: Mestvee en stieren	Veestapel: Schapen	Veestapel: Varkens	Veestapel: Kalveren	Veestapel: Pinken	Geïnvesteerd kapitaal per ha. in: levende inventaris	Geïnvesteerd kapitaal per ha. in: dode inventaris	Aantal werkpaarden per bedrijf	Aantal volwaardige arbeidskrachten per bedrijf
						per 100 ha grasland en voedergewassen					per 100 melkkoeien					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	ha.	%	%	%	ha.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	gld	gld.	st.	st
	GEBIED A, BOEKJAAR 1948/49: OPPERVLAKTEGROEP GROTER DAN 25 H.A.															
1	35,96	100	–	–	35,96	107	76	5	21	4	49	34	906	325	3,0	2,8
2	29,04	91	–	9	26,04	133	94	4	23	4	45	41	1137	430	2,0	2,3
3	29,17	98	–	2	28,37	119	83	4	40	8	41	11	1004	203	3,0	3,0
4	37,74	100	–	–	37,74	123	92	1	21	5	43	30	1020	309	2,0	3,0
5	37,64	100	–	–	37,64	99	68	2	18	5	38	42	787	174	2,7	3,0
6	26,23	100	–	–	26,23	127	97	6	34	7	20	28	924	284	2,0	3,2
7	30,65	100	–	–	30,65	124	95	4	23	2	30	28	930	341	2,0	2,1
8	33,09	100	–	–	33,09	134	98	4	21	3	37	31	954	375	3,0	3,6
9	29,30	100	–	–	29,30	130	96	4	18	9	38	34	982	356	2,0	2,0
10	34,03	100	–	–	34,03	137	101	5	21	5	36	29	952	358	2,4	2,9
11	34,90	100	–	–	34,90	175	124	3	13	103	39	47	1354	344	2,3	4,1
12	28,56	100	–	–	28,56	136	99	5	10	4	46	43	1171	433	1,0	2,9
13	30,72	100	–	–	30,72	123	84	3	16	4	41	45	1033	227	3,2	3,0
14	43,69	100	–	–	43,69	136	94	3	85	7	37	35	1033	202	4,0	4,5
15	26,25	100	–	–	26,25	157	104	4	44	4	56	40	1288	358	4,0	3,0
16	37,22	100	–	–	37,22	131	92	4	33	13	75	39	1186	236	3,0	5,0
17	31,93	100	–	–	31,93	148	110	4	21	11	33	30	952	253	3,3	3,0
18	28,51	100	–	–	28,51	138	96	4	11	8	43	44	1162	315	2,0	3,0
19	32,69	100	–	–	32,69	132	90	0	81	6	46	44	1000	376	2,0	3,4
20	26,02	100	–	–	26,02	136	103	4	37	3	34	27	1111	289	2,4	3,7
21	32,50	100	–	–	32,50	141	99	4	37	1	36	34	1090	341	1,4	3,1
Gem.	32,18	100	–	–	32,—	135	98	4	29	12	40	35	1046	331	2,5	–
	GEBIED B, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 10–15 H.A.															
Gem.	12,61	93	5	2	12,36	180	133	1	73	58	34	29	1297	319	1,–	2,2
	GEBIED C, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 15–25 H.A.															
Gem.	18,95	100	–	–	18,90	171	137	4	16	179	32	27	1396	399	0,9	2,9

KOSTEN EN OPBRENGSTEN VAN HET GEHELE BEDRIJF (per H.A. cultuurgrond)

Tabel 2

No.	KOSTEN									OPBRENGSTEN					Overschot	
	Loon + sociale lasten			Aangekocht veevoer	Aangekochte meststoffen	Pacht	Werktuigen	Overige kosten	Totale kosten	Rundvee		Schapen	Varkens	Totale opbrengsten	Netto overschot	Arbeidsinkomen
	Boer	Geleden zins	Betaald personeel							Melk	Aanwas					
	17	18	19	20	21	22	23	34	25	26	26a	27	28	29	30	31.
	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld
	GEBIED A, BOEKJAAR 1948/49: OPPERVLAKTEGROEP GROTER DAN 25 HA.															
1	67	80	113	176	53	99	28	56	672	583	161	12	14	786	114	374
2	82	2	123	217	113	102	54	84	777	756	187	8	10	966	189	396
3	41	256	—	204	53	95	40	83	772	701	124	20	18	880	108	405
4	65	16	123	330	22	113	43	73	785	759	204	11	22	1008	223	427
5	66	—	152	126	23	97	31	44	539	589	132	3	15	756	217	435
6	90	35	173	177	89	104	47	74	789	813	134	17	26	995	206	504
7	97	12	145	190	45	88	43	88	708	840	132	9	13	1004	296	550
8	73	92	115	187	41	91	32	73	704	782	163	11	8	975	271	551
9	81	26	153	247	74	107	25	60	773	861	162	8	36	1075	302	562
10	74	120	52	262	60	99	60	80	807	903	164	9	25	1126	319	565
11	73	146	94	435	113	102	43	99	1105	897	214	6	235	1363	258	571
12	72	14	173	330	85	103	50	112	939	832	354	2	16	1279	340	599
13	69	—	168	248	54	101	30	84	754	855	214	12	17	1117	363	600
14	57	136	100	201	42	96	30	77	739	826	153	46	22	1048	309	602
15	82	108	93	522	85	109	40	171	1210	1047	403	14	16	1541	331	614
16	66	139	53	320	47	104	38	131	898	778	345	21	52	1258	360	618
17	59	167	36	238	74	101	35	98	808	929	185	13	43	1197	389	651
18	58	1	215	205	56	121	44	82	782	897	225	3	18	1183	401	675
19	101	51	147	196	40	109	43	76	763	833	216	44	29	1145	382	681
20	90	70	157	277	73	115	51	72	905	1037	211	18	5	1292	387	704
21	102	19	139	137	80	63	41	63	644	902	190	12	1	1146	502	762
Gem.	73	76	127	253	57	102	41	86	815	865	198	15	37	1137	322	598
	GEBIED B, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 10–15 HA.															
Gem.	252	203	82	424	93	119	26	199	1398	1209	239	34	233	1769	371	908
	GEBIED C, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 15–25 HA.															
Gem.	146	127	158	653	59	100	33	194	1470	1097	171	6	499	1778	308	739

No.	Kosten per ha. grasland en voedergewassen												Gestrooide kunstmest in kg. zuivere meststof per ha. grasland			Graslandgebruik: % van de oppervlakte grasland gemaaid voor winning van				
	Loon en soc. lasten	Kr.-voer	Melk-producten	Ruwvoer en strooisel	Weidegeld	Aangekochte meststoffen	Pacht	Overige kosten	Totaal bruto kosten	Aftrek opbr. bijproducten: Omz. en aanwas rundvee	Aftrek opbr. bijproducten: Overige bijproducten	Totaal netto kosten	N	P_2O_5	K_2O	Hooi	Kuilgras	Gedr. gras	Vers gras	Totaal
	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	kg.	kg.	kg.	%	%	%	%	%
	GEBIED A, BOEKJAAR 1948/49: OPPERVLAKTEGROEP GROTER DAN 25 HA.																			
1	260	69	69	66	—	54	99	83	700	161	28	511	9	60	40	54	65	—	—	119
2	169	132	75	103	2	98	102	139	820	205	21	594	68	30	21	53	48	16	—	117
3	294	135	62	37	—	52	95	121	796	127	29	640	26	44	6	31	20	23	—	74
4	203	197	90	81	—	23	113	114	821	204	25	592	14	14	8	90	22	—	8	120
5	217	53	33	38	—	24	97	74	536	132	17	387	26	7	1	63	25	—	4	92
6	295	63	50	65	—	90	104	121	788	134	21	633	37	62	27	34	65	—	7	106
7	253	98	65	49	—	45	88	131	729	132	19	578	26	29	22	69	46	7	7	129
8	279	76	70	64	—	41	91	104	725	163	23	539	15	33	25	58	37	—	12	107
9	258	93	58	83	11	75	107	83	768	162	16	590	48	55	10	69	28	—	—	97
10	245	146	62	62	—	60	99	140	814	164	37	613	56	29	—	55	26	27	—	108
11	292	130	78	33	22	123	102	138	918	214	18	686	75	43	96	72	33	9	—	114
12	258	171	120	105	—	85	103	162	1004	354	78	572	69	50	6	68	43	4	—	115
13	255	109	80	74	20	54	101	114	787	214	32	541	45	17	22	66	59	3	3	131
14	290	131	61	20	—	42	96	105	745	155	46	546	31	26	12	40	18	25	7	90
15	284	186	194	243	—	85	109	211	1312	403	62	847	63	56	—	68	63	—	—	131
16	254	152	168	74	6	49	104	166	973	345	78	550	25	30	36	49	31	37	3	120
17	258	122	71	38	—	75	101	133	798	185	42	571	53	46	19	53	95	—	5	153
18	271	84	75	63	—	57	121	124	795	225	38	532	52	24	—	51	47	—	5	103
19	296	107	94	40	—	41	109	118	805	216	68	521	30	28	—	50	48	25	9	132
20	315	144	107	73	3	74	115	123	954	211	41	702	39	31	19	52	34	38	7	131
21	259	60	59	16	12	81	63	104	654	190	53	411	39	61	44	64	79	—	—	143
Gem.	272	115	85	67	3	59	102	126	829	198	38	593	40	33	16	59	44	9	5	117
	GEBIED B, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 10–15 HA.																			
Gem.	521	133	63	101	8	97	118	208	1249	245	47	957	84	40	12	55	12	—	2	69
	GEBIED C, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 15–25 HA.																			
Gem.	396	168	44	102	3	76	100	206	1095	171	13	911	36	38	21	43	10	3	1	57

OPBRENGSTEN RUNDVEEHOUDERIJ EN VERHOUDINGSCIJFERS

Tabel 4

No.	OPBRENGSTEN									VERHOUDINGSCIJFERS				
	Melkproductie per melkkoe	Gemiddeld vetgehalte	Melkvetproductie per koe	Melkproductie in kg. (per ha grasland en voedergewassen)	Melkvetproductie (per ha grasland en voedergewassen)	Opbrengst melk en kaas (per ha grasland en voedergewassen)	Totaal opbrengst rundvee (per ha grasland en voedergewassen)	Nettooverschot (per ha grasland en voedergewassen)	Opbrengstprijs melk per 100 kg	Melkvetproductie per melkkoe norm = 100 [1]	Omzet en aanwas per melkkoe norm = 100 [2]	Wintermelk in % melkproductie	Verkaasde melk in % totaal	Opbrengst per *f* 100 kosten
	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65
	kg.	%	kg.	kg.	kg.	gld.	gld.	gld.	gld.	%	%	%	%	gld.
	GEBIED A, BOEKJAAR 1948/49: OPPERVLAKTEGROEP GROTER DAN 25 HA.													
1	3642	3,78	138	2778	105	624	813	113	22,5	90	114	39	–	116
2	3880	3,92	152	3647	143	854	1080	260	23,4	99	117	49	–	132
3	3904	3,82	149	3222	123	749	905	109	23,2	97	82	37	–	114
4	3819	3,82	146	3516	134	807	1036	215	23,0	95	119	52	–	126
5	3782	3,97	150	2573	102	602	751	215	23,4	98	104	45	–	140
6	3696	3,94	146	3597	142	830	985	197	23,1	95	74	37	–	125
7	4201	3,69	155	3991	147	871	1022	293	21,8	101	75	49	–	140
8	3741	3,71	139	3670	136	813	999	274	22,2	91	89	37	–	138
9	4124	3,78	156	3957	150	879	1057	289	22,2	102	91	37	–	138
10	4106	3,78	155	4157	157	926	1127	313	22,3	101	87	38	–	138
11	3445	3,59	124	4284	154	930	1162	244	21,7	81	93	40	–	127
12	4004	3,98	159	3946	157	911	1343	339	23,1	104	192	43	–	134
13	4601	3,99	184	3853	154	900	1146	359	23,4	120	137	45	–	146
14	3885	3,84	149	3656	140	852	1051	306	23,3	97	88	44	–	141
15	4735	3,93	186	4906	193	1169	1634	322	23,8	122	208	50	–	125
16	4269	3,90	167	3920	153	892	1315	342	22,8	109	202	39	–	135
17	3832	3,92	150	4218	165	970	1197	399	23,0	98	90	40	–	150
18	4240	3,91	166	4078	159	941	1204	409	23,1	108	126	43	–	151
19	4376	3,92	172	3921	154	897	1181	376	22,9	112	129	43	–	147
20	4580	3,96	181	4715	187	1093	1345	391	23,2	118	110	46	–	141
21	3933	3,99	157	3886	155	921	1164	510	23,7	103	103	41	–	178
Gem.	4037	3,86	156	3956	153	911	1147	318	23,0	102	109	42	–	138
	GEBIED B, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 10–15 HA.													
Gem.	4468	3,77	170	5942	224	1278	1570	321	21,5	98	90	38	–	126
	GEBIED C, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 15–25 HA.													
Gem.	3822	3,55	135	5236	186	1164	1348	253	22,2	101	95	35	68	123

1) 100 is voor groep A: 153 kg; voor groep B: 173 kg; voor groep C: 134 kg.
2) 100 is voor groep A: *f* 186,—; voor groep B: *f* 205,—; voor groep C: *f* 132,—.

VERGELIJKING GEGEVENS 2 BOEKJAREN

Tabel 5

No.	Netto overschot gehele bedrijf per ha cultuurgrond		Netto overschot rundvee per ha. grasland + voedergewassen		Kostprijs per kg. melk bij 3,5 % vet		Melkproductie per melkkoe in kg		Gemiddeld vetgehalte van de melk		Aantal melkkoeien per 100 ha grasland + voedergewassen		Melkvet productie per ha grasland + voedergewassen		Stikstofbemesting per ha grasland (kg zuiver)	
	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49	'47/48	'48/49
	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81
	gld.	gld.	gld.	gld.	ct.	ct.	kg.	kg.	%	%	st.	st.	kg.	kg.	kg.	kg.
GEBIED A: OPPERVLAKTEGROEP GROTER DAN 25 HA.																
1	·/. 75	114	·/. 66	113	20,70	17,—	3544	3642	3,69	3,78	84	76	109	105	15	9
2	116	189	118	260	14,40	14,50	3435	3880	3,79	3,92	85	94	111	143	81	68
3	·/.212	108	·/.220	109	25,10	18,20	3547	3904	3,65	3,82	87	83	113	123	6	26
4	22	223	26	215	18,20	15,50	3523	3819	3,75	3,82	85	92	112	134	10	14
5	·/. 23	217	·/. 20	215	18,80	13,30	3541	3782	3,78	3,97	61	68	81	102	17	26
6	95	206	102	197	14,40	15,60	3507	3696	3,89	3,94	85	97	117	142	21	37
7	78	296	75	293	15,30	13,80	3702	4201	3,64	3,69	82	95	110	147	57	26
8	81	271	82	274	15,80	13,60	3522	3741	3,67	3,71	95	98	122	136	21	15
9	158	302	153	289	13,50	13,80	3423	4124	3,65	3,78	92	96	115	150	12	48
10	·/. 47	319	·/. 41	313	19,10	13,70	3264	4106	3,64	3,78	98	101	116	157	25	56
11	·/. 6	258	·/. 23	244	19,30	15,60	2969	3445	3,44	3,59	111	124	114	154	14	75
12	48	340	50	339	16,80	12,80	4217	4004	3,91	3,98	95	99	157	157	53	69
13	135	363	134	359	14,70	12,30	4327	4601	3,75	3,99	83	84	134	154	10	45
14	15	309	17	306	17,20	13,70	3384	3885	3,74	3,84	101	94	127	140	33	31
15	94	331	96	322	16,10	15,40	4428	4735	3,83	3,93	93	104	158	193	52	63
16	140	360	146	342	13,90	12,60	3744	4269	3,88	3,90	92	92	130	153	24	25
17	148	389	162	399	13,80	12,10	3526	3832	3,75	3,92	98	110	130	165	15	53
18	34	401	42	409	16,90	11,70	3964	4240	3,71	3,91	87	96	128	159	20	52
19	15	382	19	376	17,50	11,80	3861	4376	3,72	3,92	85	90	122	154	27	30
20	19	387	21	391	17,30	13,10	3898	4580	3,88	3,96	103	103	156	187	19	39
21	122	502	122	510	14,70	9,30	3452	3933	3,77	3,99	89	99	115	155	34	39
Gem.	76	322	80	318	16,—	13,60	3667	4037	3,75	3,86	91	98	125	153	26	40
GEBIED B: OPPERVLAKTEGROEP 10–15 HA.																
Gem.	— [1]	371 [2]	— [1]	321 [2]	— [1]	14,9 [2]	— [1]	4468 [2]	— [1]	3,77 [2]	— [1]	133 [2]	— [1]	224 [2]	— [1]	89 [2]
GEBIED C: OPPERVLAKTEGROEP 15–25 HA.																
Gem.	326 [1]	308 [2]	267 [1]	253 [2]	14,9 [1]	15,7 [2]	3691 [1]	3322 [2]	3,56 [1]	3,55 [2]	127 [1]	137 [2]	167 [1]	186 [1]	35 [1]	36 [2]

1) 1948/49. 2) 1949/50.

No.	Varkens					Schapen		Marktbare gewassen					
	Voeder aangekocht + marktbare gewassen eigen bedrijf	Overige directe kosten	Totale directe kosten	Opbrengst	Opbrengst per f 100,– voer	Opbrengst per ha. grasl. en voedergewassen	Omzet en aanwas per schaap	Verdeling oppervlakte in %			Kosten per ha.	Opbrengsten per ha.	
								granen	hakvruchten	overige gewassen		Totaal	waarvan voor eigen bedrijf
	per varkenjaar												
	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94
	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.	%	%	%	gld.	gld.	%
	GEBIED A, BOEKJAAR 1948/49: OPPERVLAKTEGROEP GROTER DAN 25 HA.												
1	342	34	376	394	.	12	51	–	–	–	–	–	–
2	323	36	359	304	94	8	29	–	100	–	1169	650	100
3	165	37	202	245	149	20	44	75	25	–	772	789	40
4	218	54	272	454	208	11	53	–	–	–	–	–	–
5	293	56	349	322	110	3	7	–	–	–	–	–	–
6	248	36	284	408	164	17	45	–	–	–	–	–	–
7	363	33	396	548	151	9	29	–	–	–	–	–	–
8	252	44	296	289	115	11	42	–	–	–	–	–	–
9	247	50	297	433	176	8	38	–	–	–	–	–	–
10	276	41	317	502	182	9	45	–	–	–	–	–	–
11	199	24	223	237	119	6	37	–	–	–	–	–	–
12	336	33	369	398	119	2	8	–	–	–	–	–	–
13	272	46	318	409	150	12	74	–	–	–	–	–	–
14	239	51	290	337	141	46	48	–	–	–	–	–	–
15	438	39	477	379	86	14	20	–	–	–	–	–	–
16	254	56	310	412	162	21	58	–	–	–	–	–	–
17	439	41	480	410	93	13	55	–	–	–	–	–	–
18	368	47	415	241	.	3	22	–	–	–	–	–	–
19	337	44	381	483	143	44	48	–	–	–	–	–	–
20	244	36	280	191	.	18	39	–	–	–	–	–	–
21	694	90	784	97	.	12	25	–	–	–	–	–	–
Gem.	313	47	360	386	123	15	41	–	–	–	–	–	–
	GEBIED B, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 10–15 HA.												
Gem.	308	61	369	423	137	45	46	–	–	–	–	–	–
	GEBIED C, BOEKJAAR 1949/50: OPPERVLAKTEGROEP 15–25 HA.												
Gem.	246	39	285	310	126	11	38	–	–	–	–	–	–

BIJLAGE I

Tabel 1

In deze tabel worden algemene gegevens verstrekt, nodig om de cijfers in de andere tabellen te kunnen beoordelen.

De veebezetting is per bedrijf berekend als gemiddelde van maandelijkse inventarisaties, welke uitsluitend betrekking hadden op eigendom van de deelnemer. Uitgeschaard vee is hierbij dus inbegrepen, van anderen ingeschaard vee echter **niet**.

Kolom

1. Totale oppervlakte cultuurgrond (gemeten maat).
2. Oppervlakte grasland + kunstweide (voor meer dan 2-jarig gebruik) in procenten van de totale oppervlakte.
3. Oppervlakte voedergewassen in procenten van de totale oppervlakte; omvat voederbieten, groenvoedergewassen en kunstweide voor minder dan 2-jarig gebruik.
4. Oppervlakte marktbare gewassen in procenten van de totale oppervlakte. Omvat o.a. granen, aardappelen, peulvruchten en suikerbieten.
   De percentages der kolommen 2, 3 en 4 zijn in totaal 100.
5. De totale oppervlakte **in ha.** van de kolommen 2 en 3.

1—5. Wanneer in het bouwplan een **boomgaard** voorkomt is de oppervlakte hiervan begrepen in kolom 1. Werd de boomgaard beweid of gemaaid voor hooiwinning dan is de oppervlakte ook meegeteld in kolom 2. Heeft de boomgaard een akkerbouwgewas als onderteelt, dan is de oppervlakte meegeteld in de kolommen 3 en/of 4.

6. Rundvee, paarden en schapen omgerekend tot melkkoeien met behulp van de volgende normen; melkkoeien 1.—; rundvee ouder dan 2 jaar 1.—; rundvee 1—2 jaar 0,40; rundvee beneden 1 jaar 0,20; stieren ouder dan 1 jaar 0,50; paarden boven 3 jaar 1.—; jonge paarden van 1—3 jaar 0,70; veulens 0,30 en schapen en lammeren boven 3 maanden 0,12. Deze normen berusten niet alleen op voederverbruik maar ook op de wijze van graslandbenutting.

7—10. Het gemiddelde aantal dieren, berekend per 100 ha. grasland en voedergewassen (veebezetting op grond van eigen veestapel).

11. Aantal kalveren per 100 melkkoeien (Hieronder is al het rundvee beneden 1 jaar gerekend).
12. Aantal pinken per 100 melkkoeien (Hieronder is al het vrouwelijk jongvee boven 1 jaar gerekend).

13. Geïnvesteerd kapitaal in de levende have per ha. cultuurgrond. Het geïnvesteerde kapitaal werd berekend door het gemiddelde te bepalen van de waarde van de veestapel aan het begin van het jaar en die aan het einde van het jaar.
14. Geïnvesteerd kapitaal in dode inventaris, per ha. cultuurgrond. Als geïnvesteerd kapitaal is beschouwd: de nieuwwaarde van de werktuigen (ook eventueel melkmachine en trekker hierin opgenomen).

Kolom

15. Aantal werkpaarden per bedrijf.
16. Aantal volwaardige arbeidskrachten per bedrijf. Dit cijfer heeft betrekking op alle arbeidskrachten in het bedrijf. Ze werd verkregen door rekening te houden met de tijd welke iedere arbeidskracht voor het bedrijf **beschikbaar** had en met de geschiktheid voor het werk, wat betreft leeftijd en geslacht.

Tabel 2

De belangrijkste gegevens van deze tabel zijn de totale kosten van het bedrijf (25), de totale opbrengsten (29) en het netto-overschot (30). De andere kolommen geven een specificatie van de kosten en voorts de opbrengst van de verschillende bedrijfsonderdelen.

Producten van een bedrijfsonderdeel, welke weer in het bedrijf werden aangewend zijn in deze tabel niet onder de opbrengsten, noch onder de kosten opgenomen. Privé-verbruik is wel onder opbrengsten geboekt.

Kolom

17—18. Loon van boer en gezinsleden. Deze loonkosten werden als volgt berekend. De uurlonen genoemd in de Collectieve Arbeidsovereenkomsten werden met 20 % voor sociale lasten verhoogd. De bedragen voor loon en sociale lasten werden dus voor elke persoon uitgedrukt in één bedrag: (dus in loonkosten per uur).
De door de boer en gezinsleden gewerkte uren werden vermenigvuldigd met deze loonkosten per uur.

De volgende loonkosten (in centen) per uur werden berekend:

Mannelijke arbeiders:	23 jr	22 jr	21 jr	20 jr	19 jr	18 jr	17 jr	16 jr
Friesland, Overijssel en Utrecht	88,5	86,–	84,5	80,5	76,–	67,5	59,–	42,–
Noord-Holland, Delf- en Rijnland	93,5	90,5	89,5	85,–	80,5	71,5	62,5	45,–
Krimpenerwaard	91,–	88,–	87,–	82,5	78,5	69,5	61,–	44,–

Vrouwelijke arbeiders:	23 jr	22 jr	19-21 jr	18 jr	17 jr	16 jr.
Friesland, Overijssel en Utrecht	59,–	57,5	56,–	50,5	45,–	39,5
Noord-Holland, Delf- en Rijnland	62,5	60,5	59,5	53,5	47,5	42,–
Krimpenerwaard	60,5	58,5	58,–	52,–	46,–	41,–

De uren, gewerkt door vrouwelijke arbeidskrachten besteed aan de kaasbereiding, zijn gewaardeerd tegen uurlonen welke voor mannelijke arbeiders van dezelfde leeftijd gelden.

Het percentage sociale lasten van 20 % kan als volgt gespecificeerd worden:

Ziektewet	2,— %
Ziekenfondspremie	1,8 %
Vereveningsheffing	4,5 %
Kinderbijslag	6,— %
Ongevallenwet	1,8 %
Invaliditeitswet	1,3 %
Bedrijfspensioensfonds	2,6 %
Totaal . . .	20,— %

Kolom

19. Werkelijk betaalde lonen + sociale lasten.
20. Aangekocht veevoer, heeft betrekking op wat in het betreffende boekjaar **verbruikt** is door de gehele veestapel. Ook **weidegeld** is hieronder opgenomen.

21. Aangekochte meststoffen. Hierbij is rekening gehouden met de tijd, waarop en de oogst waarvóór ze zijn gebruikt.
22. Pacht; omvat werkelijk betaalde pacht voor grond en bedrijfsgebouwen. Bij exploitatie in eigendom werd een geschatte pachtwaarde berekend.
23. Werktuigkosten. Niet alle werktuigkosten zijn in deze kolom opgenomen. Slechts afschrijving en rente werktuigen zijn hierin begrepen. Aanschaffing van klein gereedschap + onderhoudskosten van werktuigen zijn echter begrepen in de overige kosten (kolom 24).
24. Overige kosten o.a. rente levende inventaris, veeartskosten, dekgelden, onderhoud gebouwen, drainage, werk door derden, aanschaffing klein gereedschap, onderhoud werktuigen.

25. Totale kosten. Totaal van de kolommen 17 t/m 24.

26. Opbrengst melk: melkgeld + ontvangen of gewaardeerde bedragen voor kaas en weiboter + privé-verbruik. De in eigen bedrijf vervoederde melk is hierin niet opgenomen. De reeds ontvangen of nog te ontvangen nabetaling op melk is wel steeds in de opbrengst melk begrepen.
26a. Omzet en aanwas rundvee. De omzet is berekend uit de opbrengst van verkochte dieren verminderd met de aankoopkosten van rundvee. De aanwas is het verschil tussen de waarde van de rundveestapel aan het begin en aan het einde van het boekjaar Het vee werd aan het begin en aan het einde van het boekjaar tegen dezelfde prijs gewaardeerd. Veranderingen in de waarde van de veestapel gedurende het boekjaar, uitsluitend als gevolg van wijzigingen in het prijspeil, blijven hierdoor dus buiten beschouwing.
Het rundvee werd ingedeeld in 3 klassen, waarvan klasse I boven het gemiddelde en klasse III beneden het gemiddelde ligt. Ieder deelnemend bedrijf werd in één van de drie kwaliteitsklassen ondergebracht op grond van het totale beeld van de betrokken veestapel.

Voor alle gebieden werd de volgende waardering van het rundvee toegepast:

	Kwaliteitsklasse		
	I	II	III
Jongvee beneden ½ jaar	*f* 60,—	*f* 55,—	*f* 50,—
„ van ½ tot 1 jaar	„ 200,—	„ 175,—	„ 150,—
„ van 1–2 jaar gust	„ 400,—	„ 375,—	„ 350,—
„ van 1–2 jaar drachtig	„ 450,—	„ 425,—	„ 400,—
„ ouder dan 2 jaar gust. . . .	„ 475,—	„ 450,—	„ 425,—
„ ouder dan 2 jaar drachtig . .	„ 600,—	„ 550,—	„ 500,—
Melk- en kalfkoeien 1 × gekalfd . . .	„ 650,—	„ 600,—	„ 550,—
„ „ „ 2 × „ . . .	„ 700,—	„ 650,—	„ 600,—
„ „ „ 3 × of meer gekalfd	„ 750,—	„ 700,—	„ 650,—

Stieren beneden 1 jaar aangekocht
Stieren 1 jaar en ouder
Mestvee
} zijn opgenomen tegen verkoopwaarde volgens opgave deelnemer.

Kolom

27–28. Omzet en aanwas van schapen en varkens. De manier van berekenen is gelijk aan die voor rundvee. De schapen werden als volgt gewaardeerd: Lammeren *f* 25,—, Ooien en andere schapen *f* 70,—. De varkens werden gewaardeerd in overleg met de deelnemers.
29. **Totale opbrengsten:** totaal van de kolommen 26 t/m 28 + diverse opbrengsten zoals aanwas jonge paarden, ontvangen weidegeld en dekgelden, voorraadvermeerdering van hooi e.d. Waardering paarden was als volgt: Veulens *f* 125,—; enters of jaarlingen *f* 250,—; 2-jarige *f* 400,—; 3-jarigen en ouder *f* 600,—.

30. Netto-overschot is gelijk aan totale opbrengsten (29) minus totale kosten (25), waarbij dus de loonkosten onder kosten zijn opgenomen.
31. Het arbeidsinkomen = bruto-opbrengst minus kosten (zonder loon).
De bedrijven zijn volgens deze bedragen gerangschikt.

Tabel 3

Onder rundveehouderij worden in deze tabel tevens meegerekend de schapen, werkpaarden en eventueel ook de jonge paarden, zodat de kosten, welke het houden van deze dieren met zich brengt in de kosten van de rundveehouderij zijn begrepen. De kosten van de varkens zijn hierin niet opgenomen, doch in tabel 6 apart vermeld. Door verschillende oorzaken was het niet mogelijk, de kosten van schapen en paarden af te splitsen van de kosten rundvee. Daarom zijn alle graslandkosten en de kosten van voedergewassen als kosten rundveehouderij beschouwd en de opbrengsten van paarden en schapen als nevenproducten bij de opbrengst van de rundveehouderij opgeteld.

Bovendien zijn op enkele bedrijven, waar een gedeelte van de melk werd verkaasd (zie tabel 4 kolom 64), de extra kosten, welke hiervoor werden gemaakt in de kosten rundvee begrepen. De extra opbrengsten komen tot uitdrukking in kolom 57.

Kolom

32. Loon + sociale lasten (van alle arbeidskrachten), ten laste van de rundveehouderij komende (zie ook toelichting bij kolommen 17, 18 en 19).

33—35. Krachtvoer, ruwvoer en melkproducten, door rundvee, schapen en paarden gebruikt en van buiten het bedrijf aangekocht, alsmede de vervoederde marktbare gewassen (granen, suikerbieten, aardappelen, peulvruchten + hun bijproducten) en de vervoederde melkproducten uit eigen bedrijf. De kosten van grasdrogen zijn onder krachtvoer opgenomen.

36. Betaald weidegeld.

37. Aangekochte meststoffen, gestrooid op grasland en voedergewassen. Bovendien is hierin opgenomen *f* 10,— per varken per jaar voor mest toegerekend aan de oppervlakte grasland en voedergewassen.

38. Pacht (zie toelichting kolom 22).

39. Overige kosten ten laste van de rundveehouderij. Deze post bestaat in dezelfde elementen als de post van kolom 24, met dit verschil, dat ook werktuigkosten opgenomen zijn.

40. **Totaal bruto-kosten** rundvee (som van 32 t/m 39).

41—42. Aftrekposten voor bijproducten. Bij omzet en aanwas rundvee zijn abnormale fokwinsten buiten beschouwing gelaten. Onder overige bijproducten zijn opgenomen o.a.: aanwas jonge paarden en schapen, verkochte stalmest en voedergewassen, dekgeld en weidegeld.

43. **Totaal netto-kosten:** de bruto-kosten (40) — aftrek voor de opbrengst van de bijproducten (41 + 42). **De in kolom 43 vermelde netto-kosten geven de productiekosten aan van de in kolom 55 (tabel 4) genoemde hoeveelheid melk.** Dit geldt echter niet voor de zelfkazende bedrijven, daar in de netto-kosten tevens de kosten voor kaasbereiding zijn begrepen.

44—46. Kunstmestverbruik voor deze oogst in kg zuivere meststof per ha grasland. N = stikstof; P_2O_5 = phosphor; K_2O = kali.

47—51. Percentage van de oppervlakte grasland (2) gemaaid voor hooi, kuil enz. Elke keer dat een perceel werd gemaaid is de oppervlakte hiervan volledig als gemaaid grasland gerekend. Vandaar dat het totaal percentage tot boven 100 % kan stijgen.

Tabel 4

In deze tabel zijn een aantal opbrengstgegevens opgenomen, welke tot enige verhoudingscijfers zijn omgerekend, teneinde de bedrijven beter vergelijkbaar te maken.

Kolom

52. De melkproductie per koe, verkregen door de totale melkproductie te delen door het gemiddeld aantal aanwezige melk- en kalfkoeien.

53. Het gemiddeld vetgehalte van alle aan de fabriek geleverde melk.

54. De melkvetproductie per koe, berekend uit de totale melkproductie × gemiddeld vetgehalte, gedeeld door gemiddeld aantal melk- en kalfkoeien.

55—56. Melkproductie resp. melkvetproductie in kg per ha. grasland + voedergewassen (zie ook toelichting kolom 43).

57. Idem opbrengst van melk (+ kaas). Vervoederde en privé-verbruikte melk is hierin ook gewaardeerd. Bij zelfkazende bedrijven is naast de waarde van de kaas, ook die van wei en weiboter in de kaasopbrengst opgenomen.

58. De totale opbrengst van de rundveehouderij omvat naast de opbrengst van melk, ook die van omzet en aanwas, als ook van overige bijproducten (dus kolom 57 + 41 + 42).

Hierin zijn ook de opbrengsten van schapen en jonge paarden begrepen (zie toelichting tabel 3).

59. **Het netto-overschot** = totale opbrengst (58) — totaal bruto-kosten (40). In beide gevallen voor zover het de rundveehouderij betreft.
60. De opbrengst-prijs per kg melk is hier gegeven zoals de boer die ontvangt, dus zonder rekening te houden met het vetgehalte.
61. Verhouding tussen melkvetproductie per koe (54) en het gemiddelde cijfer hiervoor van het gehele gebied (zie vermelding onder de tabel).
62. Verhouding tussen berekende omzet en aanwas per koe en het gemiddelde bedrag hiervoor van het gehele gebied (zie vermelding onder de tabel).
63. De melkproductie gedurende het winterhalfjaar (23 October—22 April) berekend in procenten van de totale melkproductie (24 April—22 April).
64. Hoeveelheid verkaasde melk in procenten van de totale melkproductie.
65. Opbrengst rundveehouderij (58) in procenten van de bruto-kosten (40).

Tabel 5

In deze tabel worden de belangrijkste cijfers voor de beoordeling van het bedrijf samengevat. Daarom zijn steeds de cijfers van dit boekjaar en het vorige boekjaar naast elkaar gesteld. Wanneer de kolommen voor het vorig boekjaar niet zijn ingevuld betekent dit dat het betreffende bedrijf in dit boekjaar begonnen is met het verstrekken van gegevens. Het grootste gedeelte van de in deze tabel opgenomen cijfers komen ook in andere tabellen voor, zodat voor nadere toelichting naar de betreffende kolommen verwezen wordt.

Kolom

66—67. Netto-overschot gehele bedrijf per ha. cultuurgrond (= kolom 30).
68—69. Netto-overschot rundveehouderij per ha. grasland + voedergewassen (= kolom 59).
70—71. Kostprijs per kg melk bij 3,50 % vet. De kostprijs van 100 kg melk met het vetgehalte, gegeven in kolom 75 is berekend uit de kolommen 43 en 55. De op deze wijze berekende kostprijs bij het werkelijke vetgehalte is daarna herleid tot de kostprijs van melk met een vetgehalte van 3,50 %.
72—73. Melkproducie per melkkoe in kg (= kolom 52).
74—75. Gemiddeld vetgehalte van de melk (= kolom 53).
76—77. Aantal melkkoeien per 100 ha. grasland + voedergewassen (= kolom 7).
78—79. Melkvetproductie per ha. grasland + voedergewassen (= kolom 56).
80—81. Stikstofbemesting in kg zuivere meststof per ha. grasland.

Tabel 6

In tabel 6 zijn gegevens over de nevenbedrijven: varkenshouderij, schapen en bouwland (marktbare gewassen) samengevat.

De term **„varkenjaar"** moest worden ingevoerd in verband met de grote wisseling, welke gedurende één jaar in de varkensbezetting kan optreden. Was de bezetting constant, dan konden deze gegevens per varken berekend wordt. Bij de berekening van **„varkenjaren"** telt ieder varken mee voor het deel van een jaar, dat het dier op het bedrijf aanwezig is (verg. melkveedagen).

Kolom

82. Aangekocht voeder + waardering van de vervoederde marktbare producten uit eigen bedrijf.
83. Overige directe kosten, hebben betrekking op loon, veeartskosten, dekgelden enz.
84. Totaal van de kolommen 82 en 83.
85. Opbrengst per varken per jaar (omzet en aanwas + ƒ 10,— per varkenjaar voor mestopbrengst).
86. Opbrengst per ƒ 100,— voer, berekend uit voederkosten (82) en opbrengst (85).
87. Opbrengst schapen (omzet en aanwas + opbrengst wol) per ha. grasland en voedergewassen.
88. Omzet en aanwas per schaap per jaar. Door maandelijkse inventarisaties werd het gemiddeld aantal schapen berekend. De lammeren werden, te beginnen vanaf 3 maanden na de geboorte, bij de schapen gerekend.
89—91. Verdeling oppervlakte marktbare gewassen in procenten over granen, hakvruchten en overige gewassen.
92. Kosten marktbare gewassen. Hierbij zijn loon en paardekosten volgens normen bepaald.

93. Opbrengst marktbare gewassen per ha. Omvat dus zowel de verkochte hoeveelheden als de gewaardeerde hoeveelheden, welke in eigen bedrijf vervoederd werden. De marktbare gewassen uit eigen bedrijf zijn als volgt gewaardeerd:

Tarwe	f 22,50	per	100 kg
Rogge	„ 22,—	„	„ „
Gerst	„ 27,50	„	„ „
Haver	„ 23,—	„	„ „
Graanstro	„ 20,—	„	1000 „
Aardappelen voor veevoeder	„ 4,50	„	100 „

94. Het percentage van de totale opbrengst marktbare gewassen (93), vervoederd in eigen bedrijf.

BEDRIJFSECONOMISCHE MEDEDELINGEN VAN HET L.E.I.

De publicaties van deze serie hebben betrekking op diverse bedrijfseconomische onderwerpen. Voor zover deze de landbouw betreffen worden ze samengesteld onder leiding van P. M. van Nieuwenhuyzen, ec. drs, en Ir J. F. van Riemsdijk.

Reeds verschenen:

1. De uitkomsten van de Pluimveehouderij in 1948 en 1949, samengesteld door Ir C. M. Hupkes, December 1950. Prijs *f* 0.75. (Uitverkocht.)
2. Analyse van bedrijfsresultaten, voorbeeld voor weidebedrijven, samengesteld door Ir H. Dijkstra, April 1951. Prijs *f* 1.00.
3. Analyse van bedrijfsresultaten, voorbeeld voor gemengde bedrijven, samengesteld door Ir C. M. Hupkes, April 1951. Prijs *f* 1.00.

Bestellingen van deze verslagen kunnen geschieden per postwissel of per giro No. 412235 t.n.v. het Landbouw Economisch Instituut, van Stolkweg 29, 's-Gravenhage.